

чення мінімальних потреб власної родини. Звідси випливає, що вирішення виробничо-економічних проблем в агропромисловому комплексі, підвищення рівня заробітної плати у суспільних сільськогосподарських підприємствах призведуть до зниження ролі особистих селянських господарств у формуванні доходів значної частини сільського населення. Але, зважаючи на реальний стан речей, указані процеси не відбудуться найближчим часом. Для розв'язання проблем сільського господарства України потрібно декілька років, протягом яких значення особистого господарства у бюджеті сільської родини зберігатиметься.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Мармуль Л.О. Державне регулювання ринку праці та засоби його вдосконалення / Л.О. Мармуль, С.В. Стефанюк // Таврійський науковий вісник : зб. наук. пр. – Вип. 89. – С. 112-119.
2. Мельник Л.Е., Макаренко А.П., Любич А.А. Подсобные хозяйства населения: реалии и перспективы // Экономика АПК. – 2006. – № 8. – С. 28-35.
3. Статистичний збірник «Сільськогосподарська діяльність населення у Полтавській області у 2010 р.» / Головне управління статистики у Полтавській області : під загальним керівництвом О.М. Шпильової. – Дніпропетровськ, 2011. – 62 с.
4. Шмідт Р.М. Коментар до Закону України «Про особисте селянське господарство» // Сільський час. – 2010. – 13 червня. – С. 7.

УДК 330.341.1:332.122

Кужель В.В.

кандидат економічних наук

*Відокремленого структурного підрозділу
Агротехнічного коледжу*

Уманського національного університету садівництва

Манзій О.П.

викладач

Уманського національного університету садівництва

АНАЛІТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СУЧАСНОЇ МОДЕЛІ РЕГІОНАЛЬНОГО ІННОВАЦІЙНО-ПРОМИСЛОВОГО КЛАСТЕРУ

Стаття присвячена розгляду значення інноваційно-промислових кластерів у розвитку економіки України. Розглянуто перспективи кластерної організації регіональної економіки як найбільш ефективної форми досягнення високого рівня конкурентоспроможності. Висвітлено позитивні та негативні фактори впливу на формування інноваційно-промислових кластерів. Проведено аналіз теорії та моделей інноваційного регіонального розвитку. Авторами сформовано базові концептуальні принципи побудови сучасного інноваційно-промислового кластера регіону. Обґрунтовано, що державна підтримка має велике значення для первинного розвитку кластерного утворення. Авторами була проведена систематизація сучасних теорій інноваційного регіонального розвитку, яка дозволила дійти висновку про специфічне поєднання предмету дослідження та концептуального ядра. У статті проведено аналіз лінійної та інтерактивної моделей інноваційного розвитку та запропоновано до впровадження інтерактивну модель інновацій як більш продуктивну в сучасних умовах, оскільки вона краще відображає їх специфічні характеристики. Автори здійснюють аналіз формування конвергенційних клубів та проводять розрахунки за регіонами України.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, кластери, інноваційно-промислові кластери, конкурентоспроможність, синергетичний розвиток, концептуальне ядро.

Кужель В.В., Манзій Е.П. АНАЛИТИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА СОВРЕМЕННОЙ МОДЕЛИ РЕГИОНАЛЬНОГО ИННОВАЦИОННО-ПРОМЫШЛЕННОГО КЛАСТЕРА

Статья посвящена рассмотрению значения инновационно-промышленных кластеров в развитии экономики Украины. Рассмотрены перспективы кластерной организации региональной экономики как наиболее эффективной формы достижения высокого уровня конкурентоспособности. Освещены позитивные и негативные факторы влияния на формирование инновационно-промышленных кластеров. Проведен анализ теории и моделей инновационного регионального развития. Авторами сформулированы базовые концептуальные принципы построения современного инновационно-промышленного кластера региона. Обосновано, что государственная поддержка имеет большое значение для первичного развития кластерного создания. Авторами была проведена систематизация современных теорий инновационного регионального развития, которая позволила прийти к выводу о специфическом соединении предмета исследований и концептуального ядра. В статье проведен анализ линейной и интерактивной моделей инновационного развития и предложена к внедрению интерактивная модель инноваций как более продуктивная в современных условиях, поскольку она лучше освещает их специфические характеристики. Авторы осуществляют анализ формирования конвергенционных клубов и проводят расчёты по регионам Украины.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, кластеры, инновационно-промышленные кластеры, конкурентоспособность, синергетическое развитие, концептуальное ядро.

Kuzhel V.V., Manziy E.P. ANALYTICAL CHARACTERISTICS OF MODERN MODELS OF REGIONAL INNOVATION OF INDUSTRIAL CLUSTERS

This article is devoted to the importance of innovation and industry clusters in economic development of Ukraine; the prospects of a cluster of regional economy are considered as the most effective from of achieving a high level of competitiveness; covered the positive and negative impacts of the formation of innovation-industry clusters, the analysts of theories and models of innovative regional development, authors formed a basic conceptual principles of the modern innovation and industrial cluster region, proved, that government support in essential for the initial development of cluster formation. The innovation of modern theories of regional developments was carried by authors, which allowed the conclusion of the specific combination of the research subject and conceptual

nucleus. The analysis of the linear and interactive models of innovation is held in the article and proposed an interactive mode of innovation for implementation, to be more productive in today's environment because it better reflects their specific characteristics. The authors conduct an analysis of the formation of convergence clubs and calculations by Ukraine region.

Keywords: innovations, innovation activity, clusters, innovation and industrial clusters, competitiveness, synergistic development, conceptual core.

Постановка проблеми. Сучасна глобалізація в умовах лібералізації вітчизняної економіки посилила її структурні деформації у бік зростання сировинної промисловості. Слід зазначити, що з посиленням інноваційної складової структурних зрушень сучасної глобальної економіки мають тенденцію до зростання мультиплікативний та синергетичний ефекти. Технологічна конвергенція є процесом, який в найближчі десятиліття може повністю змінити структуру економічної системи. Зауважимо, що одним із ключових факторів, який зумовив радикальні структурні зрушення у світовій економіці в останні 20-30 років, стало підвищення економічної ролі інновацій. Інновації лежать в основі процесу суспільного розподілу праці та економічного процвітання. Інноваційний процес з «точкового» економічного явища перетворився на домінуючу економічного розвитку. Під впливом інновацій трансформуються технологічна, відтворувальна та інституційна структури економіки, прискорюється час заміщення технологічних укладів, відбувається конвергенція різних технологічних систем, а їх застосування у виробництві сприяє поглибленню структурної галузевої та кластерної диверсифікації. Таким чином, зароджуються нові конвергентні структури в економіці.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Зазначена тематика досить активно досліджується науковцями, які розглядають проблеми інноваційного розвитку (зокрема, і на регіональному рівні) у своїх публікаціях. Заслужують на особливу увагу роботи таких вчених-економістів, як О.Г. Чирва, І.О. Крюкова, І.Ю. Гришова, В.А. Замлинський, О.В. Непочатенко, Т.М. Гнатєва, які розглядають інновації як найефективніший засіб науково-технологічного розвитку регіону, забезпечення сильних ринкових позицій та істотних конкурентних переваг.

Незважаючи на досить велику кількість досліджень і розробок у цій сфері, проблеми інноваційного розвитку продуктивних сил на регіональному рівні залишаються досить актуальними.

Цілі статті. Метою даної публікації є дослідження перспектив кластерної організації регіональної економіки як найбільш ефективної форми досягнення високого рівня конкурентоспроможності, виявлення факторів впливу на формування інноваційно-промислових кластерів, формування базових концептуальних принципів побудови сучасного інноваційно-промислового кластера регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Природа інновацій та інноваційної діяльності, форми, механізми її організації та стимулювання зазнають глибоку трансформацію. Наукова діяльність виступає основним джерелом інновацій і ключовим фактором інноваційного зростання. Динаміка промислового виробництва, зростання його концентрації призвели до розширення масштабів досліджень і збільшення чисельності зайнятих у цій сфері. Тільки за першу половину ХХ століття чисельність вчених у світі збільшилася у 8 разів, а витрати на дослідження і розробки – у 400 разів. Інновація, або нововведення – це процес створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу (нововведення) для кращого задоволення вже відомої потреби. Дані таблиці 1 ілюструють темпи зростання основних показників сфери НДДКР у країнах СНД.

Представлені дані таблиці унаочнюють фактичний стан розвитку сфери НДДКР країн перехідного періоду. На нашу думку, саме приріст ВВП є найвагомішим результатом функціонування цієї сфери. І хоча, наприклад, в Азербайджані кількість науковців і обсягів фінансування зменшилися, але показник приросту ВВП у звітному періоді був найкращим серед країн СНД. Слід відмітити позитивну тенденцію, найкращу за показниками приросту і кількості спеціалістів, що виконують наукові дослідження та розробки, і обсяги фінансування НДДКР до валового внутрішнього продукту в країнах СНД у Вірменії. Вражає приріст державної фінансової підтримки Вірменії – 275%. На жаль, Україна посідає за показниками приросту ВВП лише восьме, передостаннє, місце. Невтішною вбачається тенденція скорочення штатної чисельності науковців і брак фінансових ресурсів.

Втім, Україна може забезпечити підвищення рівня конкурентоспроможності та національної економічної безпеки, якщо замінити вектор сировинного типу розвитку економіки на інноваційний. Фундамент такого розвитку в умовах обмеженості ресурсів повинен базуватися на структурній перебудові економічної системи на всіх її рівнях. Тому ми вважаємо, що за сучасних обставин, коли відмічається недостатнє врахування реалій інноваційного процесу, ігнорування динамізму на макро- та мікроекономічному рівнях, особливої актуальності набуває аналіз

Таблиця 1

Аналітична оцінка темпів зростання основних показників сфери НДДКР у країнах СНД, %

Ранжований ряд країн СНД за приростом ВВП	Кількість фахівців, що виконують наукові дослідження та розробки	Обсяги фінансування НДДКР до валового внутрішнього продукту в країнах СНД	ВВП
Азербайджан	- 9,9	- 3,2	56,1
Вірменія	45,5	275,0	48,3
Білорусь	- 23,4	- 26,3	40,6
Казахстан	- 40,6	11,1	35,5
Киргизстан	- 36,1	- 23,1	33,0
Таджикистан	38,9	- 54,5	21,6
Росія	- 23,7	72,8	16,3
Україна	- 40,5	- 17,9	4,7
Молдова	- 44,8	- 33,3	1,2

Джерело: складено автором на основі даних [16]

формування моделі регіонального інноваційно-промислового кластеру.

Спочатку для побудови адекватної моделі сучасного інноваційно-промислового регіонального кластеру слід сформувані визначальні характеристики регіональної кластеризації із врахуванням умов сьогодення.

Зазначимо, що функціонування кластерних утворень ґрунтується на створенні мереж, співпраці, координатії спільної діяльності та конкуренції. Їхні центри розташовуються в географічних центрах регіонів, які мають потужний потенціал розвитку, спеціалізуються у конкретних галузях, пов'язаних спільними технологіями чи видами діяльності. Перспективні галузі економічної системи регіону становляться ядром, точками росту, які зможуть у результаті кластеризації слугувати каталізатором розвитку суміжних галузей зокрема і народногосподарського комплексу в цілому. Формування такої мережі може відбуватися з ініціативи влади різних рівнів або ініціюватися «знизу», тобто бути ініціативою учасників кластерного утворення. У першому випадку спостерігається готовність місцевих адміністрацій підтримувати і навіть виступати в ролі інвестора розвитку регіонального кластера, у другому випадку інтереси учасників кластерного об'єднання виступатимуть поштовхом для акумуляції власних зусиль, внутрішніх ресурсів, а також для залучення іноземних інвестицій. Бурхливість політичного, фінансово-економічного зовнішнього середовища вимагають від учасників регіонального кластера об'єднатися не лише з метою «виживання», й з метою синергетичного розвитку. Саме це визначає інноваційно-інвестиційний характер сучасного просторового кластерного формування.

Зауважимо, що державна підтримка має велике значення для первинного розвитку кластерного утворення, так як створює передумови для поєднання національного бачення, стратегії економічного розвитку та ефективного використання регіонального потенціалу. Кластерна політика і процес кластеризації національної економіки займають одне з центральних місць у сучасній економічній науці. Кластери розглядаються в якості інтеграційних форм організації виробництва, що забезпечують швидкі темпи економічного розвитку, а сам процес кластеризації розглядається як ринковий механізм якісного перетворення регіональних економічних систем. Перспективи кластерної організації регіональної економіки залежать від макроекономічних тенденцій в економіці, домінуючих на певній території. Кластер сприяє формуванню зв'язків між учасниками кластеру, створенню конкурентного середовища, сприяє забезпеченню розвитку у регіональній економіці [8, с. 67].

Підвищення рівня інноваційної активності учасників кластерного об'єднання пов'язане з тим, що кластер виступає у ролі своєрідного «концентратора» знань, навичок і практичного досвіду талановитих людей, які є фахівцями в сфері основної діяльності кластеру. Накопичуючись і концентруючись, нові знання стають загальноприйнятими та підштовхують учасників до генерації нових ідей, створенню нових розробок, що значно прискорює здійснювані в кластері інноваційні процеси. Це, у свою чергу, сприяє формуванню всередині кластерів не лише формальних, але і неформальних, особистих взаємозв'язків між учасниками – ефективною системою комунікації, яка полегшує ведення бізнесу та допомагає більш ефективно координувати зусилля з метою пристосування до умов зовнішнього середовища.

До цього ж, підкреслимо, інноваційний кластер виступає найбільш ефективною формою досягнення високого рівня конкурентоспроможності. Визначальну роль у створенні та функціонуванні кластерного об'єднання відіграють місцеві науково-дослідні інститути, які досліджують перспективні напрями ефективного використання регіонального потенціалу. Об'єднання у кластер природно формує систему розповсюдження нових знань, технологій, інновацій. При цьому формування мережі стійких зв'язків між усіма учасниками кластеру є найважливішою умовою ефективної трансформації винаходів в інновації, а інновації – у конкурентні переваги.

Найбільш успішні інноваційні кластери формуються там, де здійснюється або очікується прорив у галузі техніки та технології виробництва з подальшим виходом на нові ринкові ніші. Саме конкурентоспроможність виробленої продукції кластерного утворення на внутрішньому та зовнішньому ринках виступає потужним мотивуючим чинником впровадження інновацій. Тому багато країн все активніше використовують кластерний підхід у формуванні та регулюванні своїх національних інноваційних програм. Наприклад, завдання формування і зміцнення регіональних інноваційних кластерів у США було внесене до найважливіших національних пріоритетів. Особлива увага приділялася визначенню та підтримці тих інновацій, які б забезпечили довгостроковий розвиток. Велика у вага і потужна підтримка в Америці приділяється створенню національної мережі центрів впровадження промислових технологій на базі університетів. Це набуває особливої актуальності та значущості, наприклад, для розвитку малого бізнесу, який отримує можливість доступу до сучасних технологій і новітніх наукових розробок. Відтак, практика розвинених країн у сфері кластеризації регіональних економік довела, що кластерні утворення виконують роль точок внутрішнього економічного зростання. В результаті, як наслідок, підвищується рівень конкурентоспроможності на зовнішньому ринку.

До переваг, які позитивно впливають на формування інноваційно-промислових кластерів, можна віднести перш за все розвинену технологічну культуру та психологічну готовність до кооперації. У той же час можна виділити сукупність недоліків, які перешкоджають розвитку кластерних утворень, а саме:

- низька якість бізнес-клімату та рівня розвитку інфраструктури;
- неадекватність освітніх та науково-дослідних державних програм потребам регіональної економіки;
- слабкі зв'язки між виробничим сектором, освітніми та науковими організаціями;
- низька ефективність функціонування галузевих та професійних організацій;
- короткостроковий горизонт планування, у той час як ефект функціонування кластера проявляється не раніше ніж через 5-7 років.

Для створення інноваційних кластерів необхідно сформувані інструменти кластерного розвитку, створити інфраструктуру підтримки, розробити методику проведення моніторингу кластерного розвитку, визначити систему стимулювання інноваційної активності підприємств, які входять до складу кластерного формування. До інструментів кластерного розвитку відносять:

- підтримка розвитку мереж та трансферу знань і технологій;

Таблиця 2

Порівняльна характеристика переваг та недоліків кластеризації в Україні

Переваги	Недоліки
1. Зростання бази оподаткування.	1. Відсутність досвіду, чітких методик, економічних зв'язків, низька якість бізнес-клімату, психологічна неготовність до кооперації.
2. Диверсифікація економічного розвитку регіону.	2. Законодавчо не врегульовано поняття кластеру, корупція в державних органах, технологічна відсталість України.
3. Значне спрощення доступу підприємств до різних видів ресурсів (природних, інформаційних, фінансових тощо).	3. Надмірна концентрація підприємств на внутрішніх зв'язках, ігнорування середовища за межами кластера можуть призвести до старіння технологій та зниження їх конкурентоспроможності.
4. Зниження фінансових і кредитних ризиків з одного боку, підвищення стабільності і прогнозованості грошових потоків – з іншого.	4. Замкнутість кластера може стати причиною зниження гнучкості підприємств-учасників.
5. Підвищення ефективності збуту за рахунок стійкості логістичних потоків між підприємствами кластера.	5. Відсутність конкурентів у рамках окремого кластеру «знищує» необхідність постійного удосконалення виробничого та збутового процесу.
6. Здійснення якісного стрибка в інноваційному розвитку підприємств, що входять у кластер, за рахунок залучення наукових закладів.	6. Відносна віддаленість промислових підприємств від постачальників сировини та споживачів кінцевої продукції.
7. Розвиток інституту кластеризації дозволяє створити ефективні інституціональні умови для залучення всіх ресурсів та підвищення конкурентоспроможності регіону.	7. Залежність результатів роботи всього кластера від ефективності діяльності кожного з його учасників.
8. Розвиток інституту кластеризації дозволяє створити ефективні інституціональні умови для залучення ресурсів та підвищення.	8. Унікальність кожного кластера призводить до значного ускладнення оцінки ефективності його функціонування, оскільки відсутня можливість для порівняння з іншими кластерами.
9. Зниження трансакційних витрат, які розглядаються як витрати на організацію бізнесу, отримання інформації, ведення переговорів, пошук постачальників, укладання та оформлення контрактів, забезпечення юридичного захисту, вибудовування взаємин як із зовнішніми контрагентами підприємства, так і з внутрішніми учасниками.	9. Висока питома вага у галузевій структурі України виробництва екстенсивного напрямку.
10. Налагодження партнерської співпраці на договірній основі між членами кластеру, що сприяє формуванню спільного інформаційного середовища.	
11. Синергетичний ефект від використання адміністративного ресурсу органів державної влади та органів місцевого самоврядування, з урахуванням інтересів регіону та територіальної громади, можливість задіяти інвестиційний потенціал приватних партнерів для підвищення рівня техніко-економічних показників діяльності регіону.	

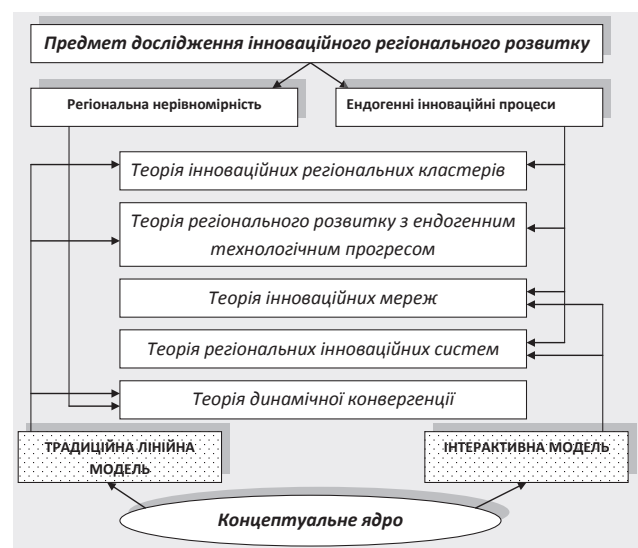
Джерело: складено автором

- сприяння формуванню спеціалізованих підприємств;
- формування програм перепідготовки кадрів;
- розвиток брендингу;
- сприяння технологічному переозброєнню підприємств;
- розвиток міжрегіонального та міжнародного обміну інноваціями;
- організація централізованого залучення інвестицій та субсидування інноваційних проектів.

На підставі узагальнення вищенаведеного у таблиці подана порівняльна характеристика переваг та недоліків кластеризації в Україні.

Нами була проведена систематизація сучасних теорій інноваційного регіонального розвитку (серед них, зокрема, теорії: інноваційних регіональних кластерів, регіонального розвитку з ендегенним технологічним прогресом, інноваційних мереж, регіональних інноваційних систем, динамічної конвергенції), яка дозволила дійти висновку про специфічне поєднання предмету дослідження та концептуально-го ядра.

Тобто предметом дослідження в теоріях інноваційних регіональних кластерів та регіонального розвитку з ендегенним технологічним прогресом, а також інноваційних мереж та регіональних інноваційних систем виступають ендегенні інноваційні процеси. А регіональна нерівномірність складає основу предмета дослідження теорії динамічної конвергенції.

Рис. 1. Аналіз теорій інноваційного регіонального розвитку

Джерело: складено автором

Декомпозиція конструкцій сучасних теорій регіонального інноваційного розвитку дозволяє констатувати про наявність двох ядер, а саме:

- 1) в теоріях інноваційних регіональних кластерів

Таблиця 3

Аналіз лінійної та інтерактивної моделей інноваційного розвитку

Характеристика компонентів моделі	Лінійна інноваційна модель	Інтерактивна інноваційна модель
Базові фактори інноваційного процесу	Наукові дослідження та розробки	Наукові дослідження та розробки, ринкова інформація, технологічна спроможність виробництва, апробація
Географічна компонента	Інноваційна активність переважно концентрується в центральних ареалах	Інноваційна активність розповсюджена географічно більш рівномірно
Учасники інноваційного процесу	Науково-дослідні установи та суб'єкти господарювання великого бізнесу	Науково-дослідні установи, суб'єкти господарювання малого і середнього бізнесу, органи місцевої виконавчої влади, постачальники, клієнти
Стратегічні задачі регіонального інноваційного розвитку	Розповсюдження і впровадження наукових досліджень в менш розвинутих ареалах	Підвищення ефективності регіонального інноваційного розвитку

Джерело: складено автором

та регіонального розвитку з ендегенним технологічним прогресом – традиційної лінійної моделі інноваційного процесу;

2) в теоріях інноваційних мереж та регіональних інноваційних систем – інтерактивної моделі.

Лінійна модель характеризується послідовно об'єднаним ланцюгом успішних взаємопов'язаних дій. Спочатку – це етап фундаментальних наукових досліджень, а згодом – експериментальна апробація, виробництво та розповсюдження нової технології або продукту. Слід акцентувати, що дана модель віддзеркалює взаємовідносини між довгостроковими науковими дослідженнями та економічним зростанням.

На відміну від лінійної, в інтерактивній моделі інновація виступає комплексним нелінійним, інтерактивним і колективним процесом, у якому задля генерації та розповсюдження нової продукції або процесів необхідні комунікації, координація, кооперація різних учасників інноваційно-промислового кластера (табл. 3).

Ми підтримуємо наукову думку [8, с. 36] і вважаємо, що інтерактивна модель є більш продуктивною у сучасних умовах, оскільки краще відображає специфічні характеристики інновацій, а саме:

- сучасні інновації більше спираються на прогрес у наукових знаннях;
- значна кількість інновацій виникає шляхом «навчання у процесі виробництва» та «навчання у процесі використання»;
- інноваційний процес є кумулятивним видом діяльності;
- інновація включає суттєвий елемент невизначеності;
- ідеї виникають та розробляються на всіх стадіях інноваційного процесу.

Вищенаведене дозволяє резюмувати, що теорії інноваційних мереж та регіональних інноваційних систем, ядром яких виступає інтерактивна модель, краще відображають особливості інноваційного процесу. Разом з тим плідність їх застосування залежить від урахування спонтанності інноваційної мережі, натомість інноваційно-промисловий кластер має більш детерміновані та систематичні характеристики. Таким чином, сучасний регіональний інноваційно-промисловий кластер повинен базуватися на інтерактивній інноваційній моделі.

Необхідність активізації інноваційного чинника в умовах значної регіональної нерівномірності стимулює науковий інтерес до теоретичної концепції регіональних кластерів. Всебічний аналіз сучасних досліджень вказує на досить суттєве відпрацювання питань географічної структури кластерів. Спочатку припускалося, що найбільший потенціал розвитку мають великі моноцентричні агломерації.

Згодом успішний практичний досвід кластеризації Бельгії, Німеччини з незначними ядрами агломерації довів, що реальний розвиток визначається не тільки існуванням великих агломерацій. У першу чергу впливають економічні та технологічні чинники, які створюють передумови ефективного використання і впровадження нового знання в процесі виробництва. До останніх відносять організацію фірм, ринків, галузеве оточення, фактори виробництва [4, с. 12].

Відтак, з цього погляду, для економічного агента-учасника кластера має важливе значення місце його розташування: знаходиться у системі регіонального інноваційно-промислового кластера означає отримувати додаткові переваги, своєрідні активи. Досягнення конкурентних переваг економічними агентами за рахунок виробництва радикально нових видів продукції обумовлене належністю до кластерного об'єднання. Навіть якщо інновації з виробництва цієї продукції запропоновані іншими учасниками кластеру.

В умовах сьогодення кластерні об'єднання являють собою одну із найефективніших форм організації інноваційних процесів у регіонах, за допомогою якої у ринковому середовищі вже конкурують не окремі підприємства, а цілі комплекси, яким завдяки кооперації можливо скоротити свої витрати господарювання. Саме кластерні об'єднання сприяють прискоренню темпів впровадження інновацій на виробництві, підвищенню конкурентоспроможності різних галузей економіки регіону, підвищенню продуктивності праці, не вимагають значних фінансових інвестицій. Необхідно особливо підкреслити, що створення кластера сприяє формуванню специфічного економічного простору, метою якого є розширення зони вільної торгівлі, вільне переміщення капіталу та людських ресурсів, а також збільшення обсягів експорту продукції кластера.

Якщо проаналізувати відмінності кластера від інших форм організації підприємств, наприклад територіально-виробничих комплексів, то кластерному об'єднанню притаманні внутрішнє конкурентне середовище та сильні конкурентні позиції на ринку. Таким чином, кластер поєднує кооперацію та конкуренцію, які доповнюють одна одну, тим самим створюючи передумови для інноваційного розвитку. Взаємодія між учасниками кластера відбувається у процесі комунікації, яка сприяє ефективній координації зусиль для пристосування до умов зовнішнього середовища і розвитку бізнесу в цілому. Розвиток інформаційних та маркетингових зв'язків між учасниками кластера на основі новітніх технологій дозволяє сформувати в межах міжрегіональної економічної інтеграції певних ланок ланцюжка створення

Рис. 2. Базові концептуальні принципи побудови інноваційно-промислового кластера у регіональній економіці

Джерело: складено автором

вартості, поставок і управління, сприяє активному розвитку кластерних брендів. Отже, вищенаведене дозволяє стверджувати, що кластеризація сприяє підвищенню конкурентоздатності та зміцненню компетентності регіону.

Дослідження сучасних кластерних технологій дозволяє нам сформулювати базові концептуальні принципи побудови сучасного інноваційно-промислового кластера регіону, які являють собою сукупність взаємопов'язаних складових – змістовних компонентів концепції «8К»: конвергенції, кооперації, конкуренції, концентрації, комунікації, координації, конкурентоздатності, компетенції (рис. 2).

На наше переконання, ключову роль у розгортанні інноваційних структурних зрушень в економіці країни та її регіонів відіграють процеси конвергенції технологічної структури. Необхідно зазначити, що конвергенція технологічної структури як процес взаємопроникнення і поєднання різних технологічних інновацій стимулює формування нових видів структурних зрушень, зокрема структурної конвергенції, яка формує основи становлення нових форм мережевих і кластерних структур економіки. У процесі структурної конвергенції технологічна динаміка характеризує процеси періодичної зміни технологічних укладів та формування базису нових економічних структур. Характерними рисами технологічної платформи, яка активно сьогодні формується, є наукомістка продукція та інтелектуалізація ресурсів.

У підтвердження вищезазначеного важливими є висновки аналізу наявності та стійкості клубної конвергенції в Україні. Так, конвергенційна теорія припускає, що регіони з низьким рівнем розвитку в початковий момент часу повинні зростати з більш високими темпами зростання, аніж, відповідно, регіони з більш високим рівнем розвитку в той же момент часу. Дане положення призведе до зближення рівнів розвитку регіонів. Визнано, що головними джерелами конвергенції визнаються грамотна регіональна політика та розвиток депресивних територій за рахунок власних ефективних точок росту (найбільш продуктивних галузей економіки).

Між тим можливе існування таких об'єктивних причин, які не призведуть до зближення різних регіонів за рівнями розвитку. Так, наприклад, більш

вигідне географічне положення може бути безумовною перевагою у цьому аспекті. Саме тому в розвитку теорії конвергенції сформувалося поняття клубної конвергенції. Її сутність зводиться до наступного: у випадку з абсолютною конвергенцією передбачається, що агенти економічної системи є однорідними, що і призводить систему до однієї рівноважної точки, проте компоненти можуть бути гетерогенними, отже динамічна система неокласичної моделі зростання може призвести до отримання кількох рівноважних точок, незважаючи на спадаючу віддачу капіталу. Клубна конвергенція у такому випадку означає, що показник доходу на душу населення сходиться до різних рівнів у довгостроковій перспективі, якщо в економіці присутні структурні неоднорідності та початкові умови вагомо впливають на її розвиток [1].

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розробок у даному напрямі. Створення кластера в регіональній економіці має на меті забезпечення концен-

трації виробництва та реалізації продукції, кооперації зусиль над поширенням інноваційних процесів, забезпечення конкуренції, комунікаційних процесів у рамках кластерного утворення та спільної координації діяльності. Компетенція підприємств, організацій та установ, об'єднаних у кластер, дає можливість правильного вирішення поставленого завдання, успішно діяти на основі практичного досвіду, умінь та знань при вирішенні поставлених професійних завдань. Ці чинники у сукупності підвищують конкурентоздатність регіону, створюючи нові умови та вигоди до ведення бізнесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гришова І.Ю. Проблеми формування інноваційної системи України / І.Ю. Гришова, Т.М. Гнатєва // Інноваційна економіка. – 2012. – № 12. – С. 54-62.
2. Гришова І.Ю. Становлення кластерних ініціатив фінансового розвитку переробних підприємств / І.Ю. Гришова // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ. – Чернівці: ЧТЕІ КНТЕУ, 2011. – Вип. 2. Економічні науки. – С. 131-139.
3. Вплив інституціональної структури на розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств [Електронний ресурс] / І.Ю. Гришова, В.О. Непочатенко // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 2. – С. 47-51. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>.
4. Державна підтримка регіональних програм інноваційного розвитку [Електронний ресурс] / І.Ю. Гришова, В.А. Замлинський, В.В. Кужель // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2013. – № 2. – С. 201-206. – Режим доступу: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/n2.html>.
5. Гришова І.Ю. Инновационная модель развития предприятий молокоперерабатывающей отрасли / И.Ю. Гришова, И.А. Крюкова // Вектор науки ТГУ. Серия: Экономика и управление. – Тольятти. Россия. – 2014. – № 1. – С. 20-24.
6. Крюкова І.О. Фінансова архітектура інноваційного розвитку підприємства АПК. – Соціально-економічний розвиток України в умовах трансформаційних змін: виклики, тенденції, перспективи: [колективна монографія] / І.О. Крюкова. – Полтава: ТОВ НВП «Укпромторгсервіс», 2013. – С. 43-52.
7. Крюкова І.О. Напрями здійснення фінансових інновацій на підприємствах / І.О. Крюкова // Економіка: реалії часу. – Одеський національний політехнічний університет. – 2013. – № 2(7). – С. 144-150.
8. Крюкова І.А. Современные подходы к классификации финансовых инноваций / И.А. Крюкова // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Экономика и управление. – Тольятти, ТГУ. – 2013. – № 2(13). – С. 40-45.
9. Крюкова І.О. Державне регулювання інноваційного розвитку

- молокопереробних підприємств / І.О. Крюкова // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: Фінанси і кредит. – Суми, 2013. – Вип. 1(34). – С. 115-121.
10. Крюкова И.А. Современный уровень развития инновационных процессов в АПК Украины. – Материалы IV Международной научно-практической конференции «Достижения молодых ученых в развитии инновационных процессов в экономике, науке, образовании» (8–10 октября 2012 г.) / И.А. Крюкова. – Брянский государственный технический университет. – Секция 4 «Экономика, управление, маркетинг». – Брянск, БГТУ, 2012. – С. 167-169.
  11. Крюкова І.О. Стратегія інноваційного розвитку пріоритетних галузей аграрного виробництва / І.О. Крюкова, В.О. Непочатенко // Економіка: реалії часу. – Одеський національний політехнічний університет, 2013. – № 4(9). – С. 133-142.
  12. Крюкова І.О. Інноваційна модель розвитку підприємств молокопереробної галузі / І.О. Крюкова, І.Ю. Гришова // Вектор науки Тольяттинского государственного университета. Серия: Экономика и управление. – 2014. – № 1(16). – С. 20-24.
  13. Чирва О.Г. Інноваційний підхід до підвищення конкурентоспроможності харчових підприємств / О.Г. Чирва // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми економіки: теоретичні та практичні аспекти», (Дніпропетровськ, 27–28 січня 2012 р.): у 2-х ч. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2012. – Ч. II. – С. 63-65.
  14. Чирва О.Г. Інвестиційне забезпечення конкурентоспроможного розвитку харчових підприємств на основі інновацій / О.Г. Чирва // Матеріали IX Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених, асп. і студ. «Актуальні проблеми фінансової системи України» (Черкаси, 6 квітня 2012 р.). – Черкаси: ЧДТУ, 2012. – Т. II. – С. 85-87.
  15. Чирва О.Г. Удосконалення інфраструктурного забезпечення інноваційного розвитку конкурентоспроможності харчових підприємств / О.Г. Чирва // Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. «Пріоритети розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції України» (Умань, 24 січня 2012 р.). – Умань: СПД Жовтий, 2012. – С. 42-44.
  16. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 339.9

Моїсеєнко Ю.М.

аспірант

Науково-дослідницького центру індустріального розвитку
Національної академії наук України

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОЇ НАНОІНДУСТРІЇ ІЗ КОМПОНЕНТАМИ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ТА УПРАВЛІННЯ

У статті наведена концептуальна модель розвитку регіональної наноіндустрії, яка заснована на механізмі стратегічного планування та управління. Запропонована модель описує процес стратегічного планування та управління розвитком регіональної наноіндустрії, дає орієнтири для створення конкретних регіональних програм розвитку у зазначеному напрямі інноваційного розвитку регіональної економіки України. Автором статті запропонований механізм декомпозиції процесів, що пов'язані із вирішенням проблем планування стратегії розвитку регіональної наноіндустрії та управління цим процесом, визначений перелік індикаторів, який дає можливість визначити ефективність регіональної стратегії розвитку наноіндустрії.

Ключові слова: наноіндустрія, регіон, стратегія, розвиток, індикатори, програма, механізм.

Моїсеєнко Ю.Н. СТРУКТУРНО-ФУНКЦИОНАЛЬНАЯ МОДЕЛЬ РАЗВИТИЯ РЕГИОНАЛЬНОЙ НАНОИНДУСТРИИ С КОМПОНЕНТАМИ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ПЛАНИРОВАНИЯ И УПРАВЛЕНИЯ

В статье представлена концептуальная модель развития региональной наноиндустрии, которая основана на механизме стратегического планирования и управления. Предложенная модель описывает процесс стратегического планирования и управления развитием региональной наноиндустрии, дает ориентиры для создания конкретных региональных программ развития в указанном направлении инновационного развития региональной экономики Украины. Автором статьи предложен механизм декомпозиции процессов, связанных с решением проблем планирования стратегии развития региональной наноиндустрии и управления этим процессом, определен перечень индикаторов, который позволяет определить эффективность региональной стратегии развития наноиндустрии.

Ключевые слова: наноиндустрия, регион, стратегия, развитие, индикаторы, программа, механизм.

Moiseenko Y.N. STRUCTURAL-FUNCTIONAL MODEL OF REGIONAL DEVELOPMENT OF NANOINDUSTRY WITH THE COMPONENTS OF STRATEGIC PLANNING AND MANAGEMENT

This article provides a conceptual model for the development of regional nanotechnology which is based on the mechanism of strategic planning and management. This model describes the process of strategic planning and management of regional development of nanotechnology, gives guidelines for creating specific regional development programs in the specified direction innovative development of the regional economy of Ukraine. The author of the article the mechanism of decomposition processes associated with problem solving planning strategy for regional development of nanoindustry and management of this process, the list of indicators, which allows to determine the effectiveness of regional development strategy development of nanoindustry.

Keywords: nanoindustry, region, strategy, development, indicators, program, mechanism.

Постановка проблеми. Науковий термін «нанотехнології» вперше був запропонований у 1959 р., коли лауреат Нобелівської премії, засновник сучасної наноіндустрії Р. Фейнман наголосив на необхідності і перспективності досліджень у масштабі нанорозмірів. Із цього часу предметом нанотехнології як науки є контроль матерії на атомарному і молекуляр-

ному рівні, що відкриває небачені раніше можливості для соціально-економічного розвитку [1, с. 86-91]. Розвиток і широке впровадження у господарську та суспільну практику нанотехнологій, наноматеріалів і пристроїв небезпідставно вселяють надію на успішне розв'язання багатьох соціально-економічних проблем (енерго- та ресурсозбереження), екологічних